

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาการรับช่วงการผลิต (subcontracting) จากโรงงานเข้าสู่หมู่บ้านด้วยระบบตัวแทนหรือคนกลาง โดยศึกษาเฉพาะกรณีกิจการแหวนในจังหวัดขอนแก่น เพื่อทำความเข้าใจ (1) ลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในเครือข่ายรับช่วงการผลิตระหว่างตัวแทนกับผู้ปะอวน และระหว่างผู้ปะอวนด้วยกัน (2) การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านที่มีการรับช่วงการผลิต

หมู่บ้านที่เลือกศึกษาคือหมู่บ้านโคกภู (นามสมมติ) อ.เมือง จ.ขอนแก่น ซึ่งได้รับช่วงการผลิตจากโรงงานในจังหวัดขอนแก่นมาเป็นเวลา 22 ปี ทำการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยทางมานุษยวิทยา โดยเน้นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และเข้าอยู่ร่วมในหมู่บ้านที่ศึกษาเป็นเวลา 3 เดือนและทำการสำรวจข้อมูลส่วนหนึ่งด้วยแบบสำรวจ

ผลการศึกษานำมาเป็น 2 ประเด็น คือ

1. การรับช่วงการผลิตในฐานะกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีลักษณะเฉพาะของกิจการแหวนที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดกลุ่มความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่ที่มีพื้นฐานจากการรับช่วงการผลิตขึ้นในชุมชน และเงื่อนไขในการทำงานเปิดโอกาสให้ผู้ปะอวนเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมเพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีต่อคนรอบข้างไว้

2. การรับช่วงการผลิตได้รับอิทธิพลจากระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอยู่เดิมในชุมชนไม่มากนัก กล่าวคือ ความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนร่วมหมู่บ้านระหว่างผู้ปะอวนกับตัวแทน ช่วยลดการหักค้ำตอบแทนของตัวแทนลง แต่ความสัมพันธ์ทางเครือญาติหรือความสัมพันธ์ใกล้ชิดในแบบอื่นไม่มีส่วนช่วยในการติดต่อบริหารช่วงจากตัวแทนแต่อย่างใด

ขณะเดียวกันการรับช่วงการผลิตช่วยเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมภายในหมู่บ้านให้เข้มแข็งขึ้น กล่าวคือ ทำให้ผู้ปะอวนมีรายได้เป็นเงินสดอย่างสม่ำเสมอทุก 15 วัน ซึ่งผู้ปะอวนส่วนใหญ่ใช้รายได้นี้เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของครัวเรือนคือซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคประจำวันและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดจนส่งเสริมการศึกษาแก่ลูกหลาน ช่วยเหลือญาติพี่น้องทั้งในรูปเงินยืมไม่มีดอกเบี้ยและรับจ้างองที่นา ตลอดจนร่วมทำบุญหรือให้เงินช่วยเหลือในพิธีกรรมของครัวเรือน และร่วมบริจาคแก่กิจกรรมส่วนรวมของหมู่บ้าน โดยที่ผู้ปะอวนสามารถแบ่งเวลาในแต่ละวันให้กับการปะอวนและการพบปะสังสรรค์กับผู้อื่น โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือแก่เครือญาติใกล้ชิดและการให้ความร่วมมือกับกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน ทำให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น พร้อมกันนั้นได้ก่อให้เกิดแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ภายในครัวเรือนและชุมชนบางอย่างคือ ผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ปะอวนมีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะในการตัดสินใจใช้จ่ายเงิน การจัดการผลิตของครัวเรือน ตลอดจนการจัดกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน ลูกสาวที่เป็นผู้ปะอวนลดการพึ่งพาพ่อแม่ลง ตลอดจนมีความเป็นไปได้ในอนาคตที่จะเกิดความแตกต่างทางสังคมระหว่างครัวเรือนที่สามารถส่งลูกเรียนสูงถึงระดับอาชีวะหรืออุดมศึกษากับครัวเรือนที่ไม่ได้ลงทุนทางการศึกษาให้แก่ลูกหลาน